

Farkas Jenő Zsolt: Vidéki térségek újraalakításának lehetőségei 2014 után földrajzi nézőpontból

Bevezetés

Az AGENDA2000 program elfogadásával létrejött a két pilléren nyugvó Közös Agrárpolitika, melynek II. pillére a vidékfejlesztés lett. A 2003-as KAP reform modulációjának eredményeként a források elosztásánál ez a szakpolitika még fontosabbá vált kiélezve ezzel a vidéki térségek, mint célterületek meghatározásának problémáját. A 2011-es újabb KAP reformban még újabb megvilágításban is előkerül a földrajzi lehatárolás kérdése, a térségi alapon differenciált vidékfejlesztés lehetőségének és ösztönzésének a javaslatba foglalása nyomán.

A vita a vidék vagy a vidékiség fogalmáról már régóta a vidéktudományok egyik központi elemét jelenti (Pratt, 1996). Terluin szerint három alapvető megközelítést különböztethetünk meg (Terluin, 2001):

- a város-vidék kettőségen alapulót: itt a földhasználat a foglalkozási szerkezet, a gazdaság szerkezete és bizonyos társadalmi jellemzők felhasználásával a városokkal szemben definiálhatjuk a vidéki tereket,
- a lokális gazdaságon alapuló megközelítés szerint a térben egymással versengő helyi gazdaságok vannak, amelyek a vidékiségük fokában térnek egymástól, amit egyszerű (pl.: népsűrűség), vagy komplex indikátorokkal mérhetünk (pl.: relatív ruralitási index),
- konstruktivista koncepciók, melyek szerint minden egyén a saját tapasztalatai alapján határozza meg a vidék „képét”, tehát az lényegében mindenki számára mást jelent.

Talán e rövid elméleti bevezetőből is látható, hogy nincs könnyű helyzetben az, aki vidék fogalmát és a vidéki térségeket kívánja meghatározni. A vidékfejlesztési szakpolitika mindennapos működése ugyanakkor mégis megköveteli, hogy valamilyen megoldást találjunk a célterület kérdésére. Az Európai Unió és annak különböző szervezetei (pl. Eurostat, DG Agri, JRC) időről-időre kidolgoznak módszertani ajánlásokat, egy közös a tagállamok mindegyikében alkalmazható megoldásra, amelyek a települési szintű földhasználati megközelítéstől (EU, 2004) a három területi szintet (1 km² rács-tól a NUTS3-ig)

magukban foglaló a lakónépesség számán és a népsűrűségeen alapuló tipológiáig terjedtek (Eurostat, 2013). Azonban ezek a próbálkozások eddig nem kerültek be az európai szabályozásba, így az egyes tagállamok döntöttek arról, hogy mely területeket tekintik vidéknek a saját adottságaik és stratégiai elképzeléseik függvényében. A 2014-2020-as időszak európai uniós szabályozásának változásaiból következően a magyar vidékfejlesztés szereplőinek többféle célterület kijelölésében kellene vitát folytatniuk és végül konszenzusra jutniuk. Az alapvető kérdések szerintünk a következők:

- Mi legyen a nemzeti vidékfejlesztési programunk célterülete? Változzon-e ez az ÚMVP-hez képest, és ha igen akkor milyen megfontolások mentén?
- Az átalakuló II. pillérben a korábbi tengelyek helyébe lépő prioritások és tematikus alprogramok új rendszere épp azt a célt szolgálják, hogy a különböző vidéki térségek eltérő igényeire adjanak válaszokat, megoldásokat. Véleményünk szerint éppen ezért érdemes lehet e támogatások hatékonyságának növelése érdekében célterületek meghatározásában gondolkodni.
- Az EMVA fő finanszírozása mellett létrejövő CLLD elnevezésű térségi alapú fejlesztési eszközben új helyi közösségek formálódását, vagy a meglévők továbbélését ösztönözzük, illetve egyáltalán milyen szempontokat lehet és kell figyelembe venni egy-egy térség kialakításánál?

A fenti kérdések megválaszolását e cikk keretei között nem vállalhatjuk, így célunk alapvetően csak az, hogy felhívjuk a szakma figyelmét arra a tényre, hogy az új szabályozási javaslat alapján egyedülálló lehetőségünk lenne egy térségi alapon differenciált vidékfejlesztést kialakítani a következő hétéves periódusban.

A vidéki térségek a nemzeti vidékfejlesztési programban

Az Európai Bizottság 2011. októberében tette közzé a KAP 2014-2020 közötti működésére vonatkozó hivatalos javaslatait. Az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásokról szóló javaslat II. fejezet 50. cikke értelmében a vidéki térség fogalmát az irányító hatóság határozza meg a program szintjén (EU, 2011a). Ebből következően az EU oldaláról kötelező szabályozási elemet nem kell figyelembe vennünk, így elviekben semmilyen akadálya nincs annak, hogy a korábbi ÚMVP

szabályozás éljen tovább a 2014-2020-as időszakban. Ezzel kapcsolatban a következő problémákat látjuk:

- az ÚMVP magyar változatában szereplő meghatározás a települési és a térségi szintet összemosza („...települések tekintendők vidéki térségnek, kivéve...” (ÚMVP, 2007:12)),
- az ÚMVP-s definíció másik problémás pontja a külterületi lakosság 2 %-os arányának figyelembe vétele a nem vidékinek minősülő települések külterületének programba vonására, hiszen jelenleg ilyen adatok csak a 2001-es népszámlálásban találhatóak, melyekre 12 évvel később felelősséggel alapozni már nem lehet,
- a külterületi lakosság aránya az 1990 után lezajlott szuburbanizációs folyamat eredményeként nem feltétlenül jó meghatározója egy külterület vidékiségének, gondoljunk csak az alföldi nagyvárosaink belterülete körül kialakult átmeneti zónára (szuburbán tanyák),
- az új szabályozás lehetőségei mellett aggályosnak tartjuk a budapesti agglomeráció településeinek teljes kizárását is, hiszen a tematikus alprogramok keretében indítható rövid ellátási láncok kiépítése, vagy a kisgazdaságok segítése esetében egyértelműen jelentős szerepet kaphatnak e térség üzemei,
- szintén a budapesti agglomerációhoz kapcsolódó problémaként vethetjük fel a mezőgazdasági területek gyors ütemű konverzióját települési területekké, amely a fejlett európai országok poszt-aktivista mezőgazdaságának egyik jellemző folyamata, és amelynek kezelésében kulcsszerepet játszik a mezőgazdaság támogatása (a szubvenciók emelik a gazdálkodók jövedelmét, így versenyképes marad a földjradék más gazdasági ágazatokkal),

Azt gondoljuk tehát, hogy az ÚMVP vidék meghatározásának bizonyos elemeit célszerű megtartani, ugyanakkor mindenképpen változtatni kell azon a fentebb felsorolt indokok mentén. Ezek mellett a közigazgatási alkalmazásból következően még néhány további szempontot is célszerű figyelembe venni egy új megoldás kialakításánál:

- a meghatározás reprodukálása és mindennapi alkalmazása legyen egyszerű és egyértelmű,

- a lehető legszélesebb körre terjedjen ki a támogatások felhasználásának elvi maximalizálása érdekében,
- tartsa szem előtt a szubvenciók koncentrációjának és hatékony felhasználásának elvét is, tehát valóban a vidéki térségekbe helyezze a források felhasználását.

Az általunk az ÚMVP-ből megőrizhetőnek gondolt elemek települési szinten a következők:

- a 10 000 fő alatti lakónépességgel (3007 települést, 3,97 millió lakos, 75 775 km²),
- 120 fő/km² alatti népsűrűség (további 35 település, 591 410 fő és 7007 km²).

A két vagylagos viszonyban lévő szabálynak 110 település nem felel meg a magyar településállományból (5,3 millió lakos és 10 231 km² terület). Ezen települések között számos korábbi mezővárost (Kalocsa, Kiskőrös, Kiskunhalas, Kecskemét) is találunk, melyek bevonását a vidékfejlesztésbe, különösen az új lehetőségként megjelenő tematikus alprogramok miatt mindenképpen szükségesnek tartjuk. Ennek a megoldását jelentette az ÚMVP-ben a külterületi lakosság 2%-os arányának figyelembevétele, amelyet nemcsak az adathiány miatt vethetünk el, hanem más szempontok mentén is.

A települések belterülete – különösen a nagyobb városoké – egy 7 éves periódusban jelentősen megváltozhat, vele együtt a külterületi népesség aránya is. Emellett a közigazgatási határon belüli szuburbanizáció miatt a belterületen kívül élő lakosok jelentős része életmódjában nem köthető a vidékhez. Éppen ezért egy olyan indikátor kiválasztására van szükség, mely viszonylag stabil, a helyi döntésekkel csak indirekt kapcsolatba hozható, és e 110 létszámú településcsoportban objektívebben méri a vidékiség fokát.

Itt az Európai Unió korábbi kísérleteire és a jelenlegi vidékfejlesztési javaslatcsomagra alapozva két indikátor alkalmazásának megfontolását javasoljuk:

- egy földhasználati mutatóét, a mezőgazdasági és a természetközeli területek összesített arányát a települési területből (a Corine LC 2006 adatbázisra alapozva),
- illetve egy agrár-népsűrűségi vagy üzemsűrűségi értékét (az ÁMÖ 2011-es adatainak felhasználásával).

Ezek együttes és/vagy kombinációban történő alkalmazását is elképzelhetőnek tartjuk. Itt fontos megemlíteni még, hogy a fennmaradó 110 település között vannak olyanok, melyek minimálisan találhatóak a 10 000 fős lakossághatár felett, ugyanakkor a természetföldrajzi adottságaik miatt a népsűrűségük magas, mint pl.: Bonyhád, vagy Kiskőrös. Éppen ezért egy olyan elgondolást is megfontolásra ajánlunk, hogy a 3. feltételt teljesítő települések közül a 30 e lakos alattiak teljes közigazgatási területükkel, míg az e felettiek csak a külterületükkel kerüljenek be az új nemzeti vidékfejlesztési programba. Ezt a megoldást meg lehetne fontolni a 120 fő/km²-es szabály esetében is, ami két nagy hagyományú mezővárost érintene: Hódmezővásárhelyt és Hajdúböszörményt. Azt gondoljuk ehhez a megoldáshoz nagyon hasonló rendszer működött már az Európai Unióban 1994-2000 között, amikor a Strukturális Alapokból folyósítottak vidékfejlesztési (jellegű) támogatásokat.

A 3. feltételhez kiválasztott indikátorokra, illetve a budapesti agglomeráció kizárásának feloldására alapvetően a II. pillér szerkezetének megváltozása és az új prioritások miatt van szükség. Véleményünk szerint az 2011-ben nyilvánosságra került, és azóta „finomodó” új szabályozási javaslat szellemiségében nagyon erős az adott vidéki térség igényének megfelelő, a társadalmi, gazdasági és környezeti problémákat komplexen kezelő fejlesztéspolitika megvalósításának ösztönzése. A hat alkalmazható prioritás és a tematikus alprogramok egyértelműen új lehetőségeket jelentenek a rendszer működtetésében, hiszen bővíthetjük a program célterületét, ugyanakkor ezen belül lehet „finomhangolást” végezni, a korábbinál differenciáltabb térségi alapú finanszírozást megvalósítani a magyar vidékfejlesztésben (is). Fontos megjegyeznünk, hogy a Bizottság alapvetően azt is lehetővé teszi, hogy a nemzeti program helyett a tagállamok benyújthatnak több regionális programot is (EU, 2011a), amit a legjobb megoldásnak tartanánk, és ami a legjobban megfelelne a vidékfejlesztés alapvető szellemiségének is.

A II. pillér prioritásai és a tematikus alprogramok és célterületeik

A II. pillér támogatásai esetében korábban is elfogadott volt az eltérő célterületek alkalmazása, gondoljunk csak az agrár-környezetgazdálkodási támogatások zonális célprogramjaira, vagy a NATURA2000 és ÉTT területek szubvencióira. A szabályozási javaslat egyértelműen megfogalmaz horizontális célokat, mint például az innovációk terjedésének

elősegítése, a vidéki környezet hatékony és fenntartható használata, valamint a klímaváltozás elleni küzdelem. Ez utóbbi két cél fontosságát kiemeli, hogy az EMVA-ból nyújtott hozzájárulások legalább 25 %-át ezek mentén kell felhasználni (emellett a CLLD-re minimum 5 %-ot kell költeni, a prioritások közötti forráselosztást meghatározó szabály nincs). Véleményünk szerint ez a korábbi időszakhoz képest jelentősen nagyobb szabadságot enged a tervezésben a kormányzat számára, ami lehetővé tenné a területileg differenciált intézkedések körének bővítését. A szabályozási javaslat a vidékfejlesztési programok tartalmi követelményei között (II. cím 9. cikk) kifejezetten említi, hogy a regionális vagy szubregionális szintű egyedi adottságokhoz kapcsolódó igényeket figyelembe kell venni és azokra az intézkedések megfelelő kombinációján, vagy a tematikus alprogramokon keresztül választ kell adni (EU, 2011a). Látni kell azonban, hogy egy ilyen nemzeti vidékfejlesztési program megalkotása és működtetése jóval nagyobb kihívást is jelent, mind a központi kormányzat, mind a helyi szereplők számára. Itt megoldást jelenthet a már rendelkezésünkre álló „Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020” című stratégiai dokumentum programjainak áttekintése és adaptálása az EU szabályozási keretei közé.

A térségi alapon differenciált vidékfejlesztés egyik fontos alapját – a korábban említett követelmények mentén – a tematikus alprogramok jelenthetik. Ezek alapvetően az uniós vidékfejlesztési prioritások megvalósításához járulnak hozzá, ugyanakkor konkrétan meghatározott igényeket elégítsenek ki a következő nevesített területeken:

- fiatal mezőgazdasági termelők,
- mezőgazdasági kisüzemek,
- hegyvidéki területek,
- rövid ellátási láncok.

Hegyvidéki területek tematikus alprogram indítása Magyarország természeti adottságai között nem releváns, míg a fiatal mezőgazdasági termelők támogatása esetében a gazdatársadalom országos szinten egységesen tapasztalható elöregedése nem indokolja a szubvenciók kifizetésének földrajzi korlátozását.

A mezőgazdasági kisüzemek és a rövid ellátási láncok esetében azonban elképzelhetőnek tartunk egy a források koncentrációját elősegítő megoldást. Mivel a mezőgazdasági kisüzem meghatározása a tagállam hatáskörébe tartozik, így ennek függvényében változhat a

célterület. A magyar mezőgazdasággal kapcsolatosan sokszor megállapítják annak duális szerkezetét. Valójában azonban ennél sokkal árnyaltabb a kép, ami nemcsak az Alföld Dunántúl viszonylatában, hanem az Alföldön belül is jelentősen különböző üzemszerkezetű térségeket jelent. Korábbi vizsgálataink alapján a kisüzemek fejlesztése szempontjából a Homokhátság, Békés-megye délkeleti része, a Nyírség területe, a Kisalföld bizonyos részei és a Balaton környékének egyes térségei lehetnek a célterületek. Természetesen felsorolásunk nem teljes, itt csak a figyelem felhívása volt a célunk. Különösen azért, mert azt gondoljuk egy ilyen megoldás nagyban segíthet egy a nagyüzemek kontra kisgazdaságok fejlesztési problémáinak kezelésében.

A felsorolt tematikus alprogramok közül szintén erős földrajzi meghatározottsággal rendelkezik véleményünk szerint a rövid ellátási láncok kiépítésének támogatása. E téma elsődleges célterületének mi a klasszikus városkörnyéki ellátási zónákat tartjuk. Thünen földhasználati modelljében megjelenő városellátási övezetek nyomai napjainkig megtalálhatók, bár a kereskedelem és ezen belül a multinacionális kiskereskedelmi láncok jelentős károkat okoztak e területen. Többek közt erre is visszavezethető a város-vidék kapcsolatok egyoldalúvá válása, és szétzilálódása. Az intézkedés céljának éppen ezért nemcsak a vidéki mezőgazdasági üzemek fejlesztésnek, a termelői csoportok alakításának és együttműködésének elősegítése kell, hogy a célja legyen, hanem a város-vidék kapcsolatrendszer visszaállításának megkezdése, a partnerség kölcsönös előnyökön nyugvó újraalapozásával. A rövid ellátási láncok sikeréhez véleményünk szerint kell egy minimális méretű helyi piac, amit elsődlegesen a középvárosaink és nagyvárosaink lakossága jelenthet (kb. 25 e fős központi városokra gondolunk). Azt gondoljuk, hogy a rövid ellátási láncok egyik fő előnyét a rövid szállítási út és idő jelenti, amely számos más tényezővel pl. a nyomkövethetőséggel, a klímabarátsággal, a lokálpatriotizmussal együtt adja ennek a megoldásnak a fő előnyét. Éppen ezért első megfontolásként 30 km-es sugarú körre korlátoznánk a kijelölt települések körül azt a célterületet, ahol ezt a tematikus alprogramot működtetnék.

A tematikus alprogramok között a szabályozási javaslat alapján lehetőség lesz meghatározott vidéki térségek mezőgazdaságának szerkezetátalakítási igényeinek támogatására is. Ez további lehetőségeket biztosíthat a területileg differenciált támogatási rendszer kiépítésére. Ha megnézzük a már említett Nemzeti Vidékstratégia fejlesztési

programjait abban találhatunk olyanokat, amelyek jól körülhatárolható földrajzi területen járulhatnak hozzá a vidék és a mezőgazdaság fejlesztéséhez, mint például az ökológiai gazdálkodás (a magas környezeti érzékenyséű területeken és nemzeti parkjainkban), vagy a „Kert-Magyarország” kertészeti program (pl.: Homokhátság, Jászság térségeiben).

CLLD közösségek kialakításának földrajzi problémái

A CLLD egy területi megközelítésen alapuló, a kialakított térségek komplex fejlesztését szolgáló új eszköz, amely két nagy európai támogatási alap az EMVA vagy az ESZA fő finanszírozása mellett valósulhat meg. Az EMVA-ból finanszírozott CLLD esetében a szabályozás alapján egyelőre nem egyértelmű, hogy ez LEADER program mellett, vagy annak folytatásaként működik majd a következő költségvetési időszakban. A szabályozás szerint a CLLD egy olyan eszköz, amely regionális területi szint alatt alkalmazható és a különböző fejlesztési támogatások kiegészítésére szolgál. Ezek alapján elképzelhetőnek tartjuk, hogy a LEADER egyúttal a több lehetséges CLLD megoldás közül az egyik szerepét betöltse hazánkban. A CLLD-k feladata, hogy a helyi közösségek által kidolgozott stratégiák megvalósításához nyújtsanak finanszírozást vagy egy alpból, vagy akár több alpból történő (ún. multifund) integrált finanszírozással. Mindez azt jelzi, hogy a CLLD nyilván nem szükségképpen csak a vidékfejlesztés része, s nemcsak annak a szempontjait kell figyelembe venni kialakításukkor, hanem „általában” az Európa 2020 stratégiában és a KSK rendelet 9. cikkelyében megjelenő célokat kell szem előtt tartani (EU, 2011b). A vidékfejlesztésre vonatkozó szabályozási javaslat indikatív intézkedési része alapján azt gondoljuk, ha a LEADER-t tekintjük CLLD eszköznek, akkor általánosságban a helyi gazdaság komplex fejlesztésében és a vidéki társadalmi-szociális problémák kezelésében lehet kulcsszerepe.

A vidékfejlesztés fő célja az életszínvonal és életminőség fenntartható javítása a vidéki területeken. 2010-ben végzett online kérdőíves felmérésünk szerint a hazai szakemberek ezt a célt leginkább a sikeres helyi gazdaságfejlesztésen keresztül látják elérhetőnek. Leegyszerűsítve tehát a problémát: az EMVA főfinanszírozású CLLD esetében lényegében olyan területi egységeket célszerű meghatározni, amelyekben a lokális gazdaság fejlesztéséhez megfelelő adottságok és lehetőségek állnak rendelkezésre. A regionális

tudomány szerint többfajta elméleti térfelosztás lehetséges annak célja és módszere szerint. A CLLD-k esetében alapvetően arra a kérdésre kell választ adni, hogy homogén (a régióon belüli különbségek a minimálisak), vagy funkcionális (a térségek közötti áramlás a minimális) térségek kialakítása célszerű-e. Azt gondoljuk, hogy mindkét megközelítésnek vannak előnyei és nem lehet kizárólagosan dönteni közöttük. A homogén térségek előnye, hogy azonos problémák jellemzik az adott vidéki területet, amelyek kezelése egy közös stratégiában könnyebb. Azonban az is igaz, hogy minden szereplő lényegében ugyanazt akarja elérni a forráselosztásban, s így versenyre és feszültségekre kell számítanunk. Ezeket esetleg nem kívánt háttérmegoldásokkal (akár normatív módon) igyekeznek majd a döntéshozók kezelni. A funkcionális egységek hátránya lehet, hogy a régióon belüli egyenlőtlenségek igen nagyok is lehetnek, amelyek kezelése diverzifikált megoldást kíván, ugyanakkor a heterogenitásból következően akár több fejlesztési lehetőség szinergiájának a kihasználására nyílt mód. A legfontosabb mégis az lehet, hogy a CLLD-ben alkalmazott integrált szemlélet lehetőséget adhat a városok és vidékeik közötti kapcsolatok kiépítésére (újraépítésére). Ezért a CLLD-k legmegfelelőbb földrajzi egységei természetes módon a funkcionális városkörnyékek lehetnek.

A magyar terület- és vidékfejlesztés gyakorlatára, valamint a közigazgatásunk jelenlegi területi rendszerére tekintve két területi egység alkalmazása is szóba jöhet: a korábbi többcélú kistérségi társulások újraszervezése, vagy az újonnan kialakított járási rendszer adaptálása. Az első megoldás kézenfekvő lehet. Ellene az szól, hogy azok a körülmények, amelyek 2004-ben életre hívták ezt a formát mára jelentősen megváltoztak és ennek következtében az összetartó erők is módosultak, megszűntek. A járások, mint CLLD területi egységek véleményünk szerint azért kerülhetnek szóba, mert megszervezésükkor alapvető szempont volt a járásközpont elérhetősége, s a járási terület viszonylagos földrajzi egysége. A funkcionális kapcsolatokat pedig, ha más nem is, maga a területi közigazgatás alsó szintjének a rendszere minimálisan biztosíthatja. A járások mellett szólhat akár az az érv is, hogy a megyék által koordinált területfejlesztési tevékenységnek is – a felbomlott kistérségi együttműködések miatt – természetes kerete lehet a járás.

A vidéki térségekre készülő stratégiák megvalósításánál véleményünk szerint egyértelmű előnyt jelentene, ha a területfejlesztés és a vidékfejlesztés helyi és megyei tervezése,

koordinációja egységes területi rendszerben történne (ez lehetővé tenné, hogy elkerüljük a „szűk” vidékfejlesztési tervezést és finanszírozást.).

A járások ellen szól, hogy 8 járás vagy túl kicsi, vagy túl nagy a lakónépességét tekintve a korábbi LEADER közösségekhez viszonyítva (10 e és 150 e fő között). Az is egyértelmű, hogy nem minden járást kellene az EMVA-ból finanszírozott CLLD fejlesztési eszközön keresztül támogatni. A területi szűkítésre vonatkozó javaslatunk a következő lenne:

- minden olyan járás tartozzon ide, amelyben csak 10 000 fő lakosságszám alatti települések vannak (61 db, 1,35 millió fő),
- azok a járások is vegyenek részt a programban, ahol a központi város lakónépessége ugyan nagyobb, mint 10 000 fő, de a járás népsűrűsége az országos átlag, vagyis 107 fő/km² alatt van (többek között ide tartozik Hódmezővásárhely, Karcag stb.) (73 db, 2,87 millió fő),
- ugyanez legyen igaz az 50 000 főt meghaladó városi központtal rendelkező, de szintén az országos átlag alatti népsűrűséggel rendelkező járásokra (kettő ilyen van a kaposvári és a zalaegerszegi az aprófalvas településszerkezetük miatt) (2 db, 225 e fő) .

Az utolsó két kategória esetében a nemzeti program célterületének meghatározásakor felvetett 30 ezer fős lakónépesség határ ugyanúgy alkalmazható lenne, tehát a „határ alatti” települések a teljes közigazgatási területükkel a „határ feletti” pedig a külterületükkel vehetnének részt a CLLD-k megszervezésében. Erre a mai, sok esetben igen torz – alapvetően projekt-érdekezérelt – város-vidék kapcsolatok miatt van szükség. Ez a megoldás egyfajta féket jelenthet a források térségen belüli elosztásának tekintetében, de ugyanakkor mégis lehetővé tenné a kapcsolatok újraalapozását és megerősítését.

Végezetül a CLLD fejlesztési eszköz lehetséges földrajzi egységeiként kell szólni a jelenlegi LEADER térségekről. Ezen elképzelés mellett számtalan érvet lehet felhozni, ugyanakkor fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy a CLLD formában történő további működésük előtt az adott HACS eddigi munkáját feltétlenül értékelni szükséges az általuk végrehajtott stratégia és a valóságban elért eredmények tükrében is. Nem volna jó megoldás, ha a mai LEADER HACS területek automatikusan CLLD térséggé alakulhatnának át. Ennek a javasolt értékelésnek az eredményei, tapasztalatai egyébként is nagymértékben segíthetik a későbbi

tervezési, végrehajtási munkát, ami a jóval szigorúbbá váló monitoring és szankcionálási rendszer tükrében is hasznos lehet. Nem megítélve a LEADER HACs-ok eddigi munkáját egy az empirikus kutatásokban megjelenő további tényre is fel kívánjuk hívni a figyelmet. Terluin és Post (idézi Terluin, 2003) munkája alapján tudjuk, hogy a vidékfejlesztésben a térségi belső és külső hálózati rendszerek megléte a sikeres fejlődés egyik alapfeltétele, ugyanakkor Bryden és Hart (Bryden-Hart, 2001) arra is rávilágítanak, hogy a már kialakult erős hálózatok (és a szoros kapcsolódások) a gyenge gazdasági teljesítmény garanciájának tekinthetők. Ennek oka, hogy kirekesztők, növelik a kockázatokat és a tranzakciós költségeket, valamint korlátozzák az információk szabad áramlását, tehát összességében a szereplők közötti esélyegyenlőséget. Ezt komoly kockázatként értékeljük a jelenlegi „hivatali-közigazgatási” működést lebonyolítandó HACs-ok esetében.

Konklúziók

Az előbbiekből látható, hogy a EU által kínált vidékfejlesztés új szabályozási javaslata több teret enged a tagállamoknak az adottságaikhoz jobban igazodó vidékfejlesztési politika és hozzá kapcsolódó területi elhatárolás és eszközrendszer megteremtésére, mint az a 2007-2013-as időszakban jellemző volt. Ennek egyik hangsúlyos eleme lehet a térségi alapon differenciált (regionális/megyei) vidékfejlesztési programok kidolgozásának lehetősége. A megfogalmazandó nemzeti vidékfejlesztési prioritásokban, vagy a tematikus alprogramokban érvényre lehetne juttatni ezt a fontos elvet. Az elmúlt időszak vidékfejlesztési problémáira is tekintettel véleményünk szerint csak egy ilyen, alulról építkező, a funkcionális (város-vidék) térségi összefogások szellemében megfogalmazott programokkal szabad újtára indítani a következő tervezési-fejlesztési ciklust. Sajnos nagy veszélyét látjuk egy hasonló helyzet kialakulásának, ami 2006-2007-ben történt. Akkor is az illetékes tárca vezetése – a lehetőségeken belül maximálisan – az agrárfejlesztésekre helyezte a hangsúlyt a II. pillérben. A magyar vidékek sokszínűségével számoló területi szemlélet nélkül – úgy véljük – nem lehet igazán sikeres a következő időszak. Vállalni kellene tehát mind az erőteljes tárcaközi együttműködést a multifund tervezésben, mind akár az új agrár-vidékstratégia különböző tematikus programjaihoz adekvát vidékfejlesztési célterületek kijelölését. Ennek hiányában sokkal nehezebb lesz sikereket elérni egy meglehetősen változatos adottságú és állapotú magyar vidék felzárkóztatásában, hiszen 1990 óta számos differenciáló tényező és folyamat teszi azt egyre tagoltabbá.

Azt gondoljuk, hogy az eddigi reformok még nem vezettek el egy hosszú távon fenntartható agrár- és vidékpolitika kialakulásához Európai Unió szintjén sem, ugyanakkor most mindenképpen kijelölték azt az utat, amelyen a fejlődés haladni fog. Ha ennek az egyik leghangsúlyosabb tényezőjét – a vidékfejlesztés adekvát célterületi egységeinek a kijelölését – figyelmen kívül hagyjuk, vagy rosszul végezzük el, akkor ez a jövőben komoly problémákat fog okozni a magyar vidékfejlesztésben, és súlyos nehézségeket okozhat a források hatékony és sikeres felhasználásában.

Irodalom

Pratt, A. C. 1996: Discourses of rurality: Loose talk or social struggle? *Journal of Rural Studies*, 12, (1), pp. 69–78.

Terluin, I. J. 2001: *Rural Regions in the EU: Exploring Differences in Economic Development*. Dissertation, University of Groningen, Faculty of Spatial Sciences.

Terluin, I. J. 2003: Differences in economic development in rural regions of advanced countries: an overview and critical analysis of theories. *Journal of Rural Studies*. 19, (3), pp. 327–344.

Bryden J. – Hart, K. 2001: *Dynamics of Rural Areas: The international comparison*.
<http://www.abdn.ac.uk/irr/arkleton/documents/icfinal.pdf>

Online források

Commission Staff Working Document Proposal for a Council Regulation on support to Rural Development by the European Agricultural Fund for Rural Development SEC(2004) 931, Annex 3 COM(2004) 490, (EU, 2004)

[http://aei.pitt.edu/40656/1/SEC %282004%29 931 Annex 3.pdf](http://aei.pitt.edu/40656/1/SEC%202004%29_931_Annex_3.pdf)

Eurostat Regional Yearbook 2012, Focus on Territorial Typologies (Eurostat, 2013)

[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY OFFPUB/KS-HA-12-001-14/EN/KS-HA-12-001-14-EN.PDF](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-12-001-14/EN/KS-HA-12-001-14-EN.PDF)

Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács Rendelete az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról COM(2011) 627, (EU, 2011a)

http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/legal-proposals/com627/627_hu.pdf

Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács Rendelete a Közös Stratégiai Kerethez tartozó Európai Regionális Fejlesztési Alapra, Európai Szociális Alapra, Kohéziós Alapra, Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapra és Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó közös rendelkezések megállapításáról, az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról és az 1083/2006/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről COM(2011) 615, (EU, 2011b)

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0615:FIN:HU:PDF>

Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020

<http://videkstrategia.kormany.hu/download/4/37/30000/Nemzeti%20Vid%C3%A9kstrat%C3%A9gia.pdf>

Új Magyarország Vidékfejlesztési Program 2007-2013 (ÚMVP)

<http://www.terport.hu/vidékfejlesztés/új-magyarország-vidékfejlesztési-program>